

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

היכל תשיעי
קובץ שלשלת האור
שער שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנתם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

עקב

(חלק כד שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושלוש לבריאה

שנת הקהל

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת עקב, יבי"ח מנחם-אב, ה'תשפ"ג (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2023
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

עקב

אכילת מזון כו"; ובשו"ע הוסיף רבינו הזקן „(מצות עשה . . לברך) את ה' כו".

(ב) הרמב"ם העתיק מן הפסוק גם את תיבת „(וברכת את ה') אלקיך"; בשו"ע רמז רבינו הזקן להמשך הפסוק בהוספת „וגומר"; ואילו בסדר ברכת הנהנין כתב רק „וברכת את ה'" (ללא „וגומר").

והדיוק בשינוי זה (בנוגע ל„וגומר") בולט עוד יותר ע"פ המשך הסעיף, שבו נאמר* – הן בשו"ע והן בסדר ברכת הנהנין – „וכל הנהנה מהעוה"ז (מן העוה"ז) בלא ברכה כאלו נהנה מקדשי שמים שנאמר⁹ לה' הארץ ומלואה" – ובדין זה ישנו שינוי באופן הפכי: בשו"ע לא הוסיף אחר לשון הפסוק „וגו"¹⁰, ודוקא בסדר ברכת הנהנין הוסיף „וגומר"!

(7) וכ"ה במנין המצות שלו שם (וראה רמב"ם ספר המדע – ירושלים, תשכ"ד – גירסאות שונות בזה מכת"י) ובסמ"צ שלפנינו שם (אבל בתרגום קאפח ליתא תיבת „אלקיך").

(8) מברכות לה, סע"א. וברמב"ם הל' ברכות שם (הלכה ב) הובא המאמר שלפנ"ז (בברכות שם), „וכל הנהנה בלא ברכה מעל". וי"ל בפשוטות: ברמב"ם שלא כתב בספרו טעמי ההלכות (ראה הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב בקו"א) נקט ההלכה – „מעל"; בשו"ע אדה"ז כתב ההלכה עם טעמה (ראה לקמן ס"ה) – „כאלו נהנה מקדשי שמים שנאמר לה' הארץ ומלואה" (ראה רש"י בברכות שם ד"ה מעל).

(9) תהלים כד, א.

(10) וכ"ה בברכות שם. אבל ברי"ף (ונוסח הכ"י בדק"ס) שם הובא גם סיום הכתוב. ועד"ז בירושלמי שם.

א. בתחילת סדר ברכת הנהנין² כתב רבינו הזקן: „מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון שנאמר³ ואכלת ושבעת וברכת את ה'".

לשון זו, שהעתיק גם בשולחן-ערוך שלו⁴, מקורה בדברי הרמב"ם (ריש הלכות ברכות)⁵; אבל בלשון רבינו הזקן (בספריו הנ"ל) מצינו כמה שינויים מלשון הרמב"ם, וכן יש שינויים בין הלשונות בשו"ע שלו ובסדר ברכת הנהנין:

(א) ברמב"ם⁶ ובסדר ברכת הנהנין הלשון היא „מצות עשה . . לברך אחר

(1) כן הוא בדפוסים שראיתי (ולא „ברכות" – ל' רבים). – ואולי אגב דברכת המזון (שמדובר בו בראש), שהוא מ"ע (וברכה*) אחת מה"ת.

(2) ועד"ז ב„לוח ברכת הנהנין" (הוצאה חדשה (ביחד עם סדר ברכת הנהנין) עם מ"מ וכו' – קה"ת (כפר חב"ד) תשל"ח).

(3) פרשתנו ח, י.

(4) אורח סי' קסז ס"א.

(5) וראה ברכות כא, א. מח, ב. תוספתא שם רפ"ו.

(6) וכן במנין המצות שלו בריש ספר היד (מ"ע יט) – „לברך" (סתם). ובסמ"צ שם „לברכו" (ובתרגום קאפח: להודות לו יתעלה). וראה לקמן בפנים סעיף ב והערה 12.

(* שו"ע אדה"ז אר"ח קסט"ח ס"ח. שם סקצ"א ס"א [ולהעיר מנהגה על הגליון שם, דלפמ"ש אדה"ז בסידורו אתי גם לדעת הפוסקים דמנין הברכות מן התורה].

ולהעיר משו"ע אדה"ז שם סקפ"ח ס"ט שג' ברכות של בהמ"ז חשובות כברכה אחת.

— מדוע השמיט זאת רבינו הזקן בסדר ברכת הנהנין?

ג. ויובן ע"פ ביאור החילוק במטרת החיבור בין (הרמב"ם ו) השו"ע לסדר ברכת הנהנין:

הרמב"ם והשו"ע נתחברו כאוסף ו"קבוץ" של פסקי הלכות; אלא שהחילוק ביניהם הוא, שהרמב"ם הוא "מקבץ לתורה שבעל פה כולה"¹³, ובכלל זה ההלכות שאין נוהגות בזמן הזה, ואילו השו"ע כולל רק את ההלכות הנוגעות בזמן הזה. הצד השווה שבהם, שתוכנם הלכות מקובצות.

ואילו סדר ברכת הנהנין — קבעו רבינו הזקן בסידורו¹⁴, וענינו של הסידור, ובכלל זה גם ההלכות בסידור, הוא הוראת הנהגות בפועל בחיי יום יום¹⁵ (והדבר ניכר ב"הלכות נטילת שחרית", "הלכות ציצית" וכו', בשים לב אלו הלכות מתוכן בחר רבינו הזקן לכלול בסידורו)¹⁶.

והיינו, שההלכות דסדר ברכת

ואע"פ שלכאורה נראים שינויים אלו כשינויים קלים, הנה בידענו עד כמה מדויק לשונם של הרמב"ם ורבינו הזקן, ובפרט בנדון דידן, כאשר רבינו הזקן מונה את הלשון שמעתיק מהרמב"ם, ועד"ז כשמשנה מלשונו שלו בשולחנו — ודאי הוא שינויים אלו מכוונים הם.

ב. לענין השינוי הא' בין לשון הרמב"ם ולשון רבינו הזקן בשו"ע — יש לבאר:

הרמב"ם כתב "לברך" (סתם) — ללא הוספת "את ה'" — מאחר שכבר כתב ב"כותרת"¹¹ דהלכות ברכות, "מצות עשה אחת, והיא לברך את השם הגדול והקדוש אחר אכילה", ולכן לא הוצרך לחזור ולומר "לברך את ה'" בגוף ההלכה¹² (ובפרט שזוהי ההלכה הראשונה דהלכות ברכות, הבאה תיכף לאחר ה"כותרת" הנ"ל).

משא"כ בשו"ע אדה"ז אין הקדמה כזו, ולכן לשונו בהלכה זו היא שהמצות-עשה היא "לברך את ה'".

אבל צריך להבין: מדוע הוצרך (הרמב"ם (בכותרת) וכן) רבינו הזקן מעיקרא להשמיענו "מצות עשה . . לברך את ה'" — הלא הדבר אמור בפירוש בפסוק (המובא כאן) "וברכת את ה'?"

ולאידך גיסא, אם אמנם צריך לפרש זאת, הרי קשה (כנ"ל סעיף א')

(13) לשון הרמב"ם בהקדמתו לספר היד.
 (14) שקלאוו תקס"ג (שער הכולל בהקדמתו. בית רבי ח"א פכ"ז. ס' התולדות אדה"ז (גלינצשטיין תשכ"ז, תשל"ז) ע' שכג).
 (15) ראה לקו"ש חט"ו (ע' 374) שבכללות זהו הפרש בין ספר היד (הרמב"ם) להשולחן ערוך, ע"ש. אבל מובן, שלגבי ההלכות שבסידור (שבו רק ליקוט הלכות הצריכות ממש, ע"ד הרגיל) גם השו"ע ענינו "קבוץ" פסקי הלכות.
 (16) ובכל אופן צ"ע למה הכניס אדה"ז בסידורו כל סדר ברכת הנהנין, שהוא חיבור שלם בפ"ע (ולא רק ליקוט של הלכות הרגילות ביותר, כהלכות נטילת שחרית, ציצית וכו' שבסידור). — וראה הגש"פ עם ביאורים (קה"ת תשמ"י ושלאח"ז) ע' סט.

(11) שגם כותרות אלו הם להרמב"ם (ראה רמב"ם דפוס שולזינגער תש"ז צילום כת"י הרמב"ם דריש הל' שאלה ופקדון).

(12) אבל זה שלא כתב תיבות אלו במנין המצות (כנ"ל הערה 6) לא קשה כלל, כי שם נכתבו בקיצור הכי נמך.

לענין מה שנסיק מזה להנהגה אחרת, לגבי הלכה אחרת.

משא"כ בשו"ע, שהוא קיבוץ כל פסקי ההלכות, דיוק הלשון הוא באופן המבטיח שלא נלמד מכאן כל ענין שאינו נכון ע"פ שו"ע (בכל מקום שהוא).

ועפ"ז יובן הטעם שבשו"ע דייק רבינו הזקן והוסיף „(לברך) את ה'“, ואילו בסדר ברכת הנהנין השמיט זאת:

כלל הוא¹⁹, שתיבת „את“ בתורה שבכתב (אבל כלל לא בתורה שבעל פה²⁰) מרבה דבר-מה, וכגון הילפותא²¹ מ„את ה' אלקיך תירא“²² – „לרבות תלמידי חכמים“. ועד"ז בפסוק דידן „ואכלת גו' וברכת את ה' אלקיך“ – הנה תיבת „את“ היא ריבוי, כדאיתא בראשונים²³: „וברכת את – לרבות בעל הבית“, ולכן ההלכה היא „אורח²⁴ מברך (המזון) כדי שיברך לבעל הבית“.

ולכן הוכרח רבינו הזקן בשולחנו לדייק „מצות עשה מן התורה לברך את ה'“ – כדי שלא יטעה הלומד ויבוא לומר ש„מצות עשה מן התורה“ כוללת

הנהנין נכתבו (לא בסגנון לימוד לשם ידיעת הלכות, אלא) בסגנון של – הוראות למעשה בפועל²⁵.

ד. א' החילוקים המסתעפים מזה בין לשון אדה"ז בהשו"ע ללשון סדר ברכת הנהנין (וההלכות שבסידור בכלל):

בסדר ברכת הנהנין, שתוכנו הוראות להנהגה מיד בפועל¹⁸, דיוק הלשון הוא בעיקר כדי להבטיח שהלכה זו תשמיענו באופן ברור את ההנהגה שצריכה להיות מיד על אתר; אבל אין קפידא כל כך בדיוק הלשון

(17) ועאכ"כ „לוח ברכת הנהנין“ – די"א שנק' כן מפני שלכתחילה ה' כמו לוח על כותלי ביהכנס' ובהמ"ד כו'.

(18) וצ"ג למה נשתנו הל' נט"י לסעודה ודברה"נ – שבאו בהסידור לאחרי ברהמ"ז (ותקח"צ וכו') ולא לפניהם כשאר ההלכות שבסידור.

בכל סידורי תורה אור שראיתי (כולל ההוצאה דשנת תרנ"ב „שערי תפלה“) הוא כנ"ל, אבל בסידור עם דא"ח בהוצאה הראשונה שהו"ל ע"י אדמו"ר האמצעי (וכן בשלאחרי) באו דיני נט"י לסעודה לפני ברהמ"ז, וסדר ברה"נ – לאחרי ברהמ"ז [וכ"ה גם בסידור אור המאיר (ווילנא תרנ"ה). ועוד].

בסדר תפלות לכל השנה (טשערנאוויץ תרכ"ה), וסידור המאיר לארץ (ווילנא תר"ל) ושני המאורות (ווילנא תרנ"ז) באו שניהם לפני ברהמ"ז. בסידור שלמי תודה (ווילנא תרס"ו) באו כל ההלכות (גם דנט"י וסדר ברה"נ) בתחלת הסידור – אבל נראה שבסידורים אלו נהגו המו"ל ע"ד עצמם בכל כיו"ב.

ולהעיר אשר בסי' האריז"ל (דר' שבתי וסי' קול יעקב) כוונת הנטילה הן לפני ברהמ"ז וכוונת ברכת הנהנין – לאחרי ברהמ"ז (אלא שבסי' קול יעקב בא בין ברהמ"ז לכוונת ברה"נ „כוונת הלימוד“).

(19) „בכולי הש"ס אמר' אתין .. ריבויא“ (רא"ש בכורות פ"א ס"ה). וראה אנציקלופדי תלמודית ערך אתין וגמין. וש"נ.

(20) ומשמע בכ"מ בש"ס וכיו"ב – דאדרבא הוספת „את“ מוסיפה דיוק ושלילת הוספה אפילו טפל דטפל. ואכ"מ.

(21) פסחים כב, ב. וש"נ.

(22) פרשתנו י, כ.

(23) סמ"ג עשין כו בשם הירושלמי. ס' המנהיג הל' סעודה סט"ו (הובא באבודרהם דיני ברכת המזון) בשם התוספתא. ועוד (ראה הנסמן באנציקלופדי תלמודית ע' אורח הערה 72).

(24) ברכות מו, א. רמב"ם הל' ברכות פ"ז ה"ב. טושו"ע (ודאדה"ז) או"ח סי' רא ס"א (ס"ד).

גם את הברכה לבעל הבית²⁵ (הנלמדת מתיבת „את“, כנ"ל).

החידוש בשו"ע אדה"ז (לגבי השו"ע של הבית-יוסף) הוא בזה שתוכנו „מילתא בטעמא“, „הלכות בטעמיהו“²⁷; משא"כ ההלכות בסידור הן רק פסקי הנהגות בנוגע למעשה בפועל. ואע"פ שגם בסידור מובאים בכמה מקומות²⁸ טעמי ההלכה (בקיצור) – יש חילוק בדבר בין שו"ע אדה"ז לסידורו:

הטעם שכלל רבינו הזקן את טעמי ההלכות בשו"ע הוא כדי שלא יהי' הלימוד ע"ד „מבלי עולם“²⁹, דהיינו שהמטרה היא לשם ידיעת התורה³⁰, שענינה ידיעת „הלכות בטעמיהו (בדרך קצרה)“³¹;

משא"כ הסידור (ועד"ז סדר ברכת הנהנין) ענינו פסקי הנהגות למעשה, ולכן גם הטעמים המובאים שם (אינם לשם ידיעת הטעמים, אלא) הם כדי שידע הלומד באופן ברור יותר את ההנהגה למעשה בפועל, וכן לתוספת „עריבות“ בדבר, ע"י הוספת כוונה, חיות וכו'³², כפי שנראה מכמה מקומות שבהם מובא טעם ההלכה (בקיצור).

(27) הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל.

(28) בהתחלתו ב„השכמת הבוקר“ ועוד רבות. ומודגש בכ"מ גם בהסגנון (וע"י האריכות) וכמו בהל' נטילת שחרית „לפי שבנוסח כו' אין איסור כו' אבל להזכיר כו'“.

(29) סוטה כב, א.

(30) כמובן מהקדמה הנ"ל ע"ש.

(31) הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ג. ועד"ז שם רפ"ב.

(32) ואף שגם ידיעת הטעמים הוא מפני ש„אם אינו יודע טעמי ההלכות אינו מבין גופי ההלכות לאשרון על בוריי“ (הל' ת"ת שם רפ"ב) – מובן, גודל החילוק בין הבנה „לאשרון על

משא"כ בסדר ברכת הנהנין, הנה הנוגע שם הוא (רק) ללמדנו באופן ברור את ההנהגה על אתר, ולכן אין ההוספה „לברך את ה'“ נחוצה, לפי שבסידור נאמר „וברכת את ה' אלקיך“, וכן הדבר מובן מעצמו, שברכת המזון היא לה' (ומה עוד, שתכף לאחר זה מובא בסדר ברכת הנהנין הפסוק „וברכת את ה'“).

ועוד להוסיף: בסדר ברכת הנהנין לא הובא הדין²⁶ „האורח מברך כדי שיברך לבעל הבית“, וממילא אין צורך לשלול את הטעות הנ"ל (שלא נאמר שמצות עשה מן התורה כוללת ברכה לבעל הבית) בסדר ברכת הנהנין; משא"כ ברמב"ם (ושו"ע אדמו"ר הזקן, שהובא שם דין זה.

ה. וחילוק נוסף בין שו"ע אדה"ז לסדר ברכת הנהנין, היוצא מן החילוק

(25) ואף שהרמב"ם שם (הלכה א) מקדים „ונהגות רבות נהגו .. וכולן דרך ארץ“, וא"כ אין מקום לטעות שהוא מ"ע מה"ת (וכן משמע בשו"ע אדה"ז שם, מדמותר לבעה"ב לוותר על ברכתו) – כותב „לברך את השם כו'“, כי מכללי הרמב"ם שאינו סומך על מה שיכתוב לאח"י בריחוק מקום (יד מלאכי כללי הרמב"ם אות וא"ו).

ולהעיר מתוד"ה והא ברכות ב, סע"א (ובהנשמן שם), דרגילות של משניות לאשמעיני בקוצר אף למה שמפורש כבר.

(26) ולהעיר שאין נוהגין שהמזמן יברך ברכה זו לבעה"ב, כ"א כולם (ואפילו כשאינו זמון) אומרים בסוף ברהמ"ז (לאחרי ברכת) אל יחסרנו „הרחמן כו' בעל הבית הזה“, וכמו שתמה במעדיני יו"ט לרא"ש ברכות שם (פ"ז סי"א). וראה לבוש אור"ח שם ס"א.

מזון") מה שנוגע הוא רק, וברכת את ה' אלקיך³⁷].

אבל ב(סידור³⁸, כולל) סדר ברכת הנהנין, שבו מובאים הטעמים רק לברר את (ההלכה) ההנהגה, הרי אין נוגע להביא פסוקים אלו.

אעפ"כ הביא רבינו הזקן את הפסוק בנדון דידן, מפני שהפסוק מלמדנו את גדר ההלכה (היוצא מטעם ההלכה), את תוספת ההבנה, הכוונה והעריבות בהנהגה זו:

גדר (וטעם) ברכת המזון הוא – „ואכלת ושבעת וברכת את ה'": מאחר שהאדם בא לידי שביעה, מוכרח הוא לברך (ולהודות) להקב"ה על זה.

[וזוהי הקדמה להמשך הסעיף (בנוגע לכל ברכות הנהנין) – „וכל הנהנה מן העולם הזה כו' כאלו נהנה מקדשי שמים" – כיון שהאדם עומד ליהנות מדבר השייך „לה", צריך לברכו עבור זה (ע"ו ברכת המזון, שבה השביעה מחייבת ברכה)].

ולכן השמיט תיבת „וגומר" – כיון שבגדר ברכת המזון אין נוגע המשך הכתוב, אפילו לא תיבת „אלקיך".

ואדרבה: לא זו בלבד שתיבת „אלקיך" אינה מוכרחת לידיעת גדר

37) וצ"ק שהרמב"ם מביא גם תיבת „אלקיך" (ואולי מפני שהיא סיום הענין) – ויש לברר בכת"ו וכו'. וראה לעיל הערה 7.

38) אבל ראה ב„השכמת הבוקר" שלשה פסוקים!

וי"ל הטעם מפני שזהו מעין פתיחה לכל ההנהגות והתפלות (הסידור). ויתרה מזה – חלק וחלק עקרי בהן.

ועפ"ז יובן ויומתק זה שלא נקרא „הלכות השכמת הבוקר".

ו. עפ"ז יובן גם השינוי הב' (הנ"ל סעיף א) בין לשון השו"ע ללשון סדר ברכת הנהנין: בשו"ע, שבו מביא רבינו הזקן את טעמי ההלכות לשם ידיעה (כנ"ל). מביא גם כן (בכמה מקומות) את הפסוקים שהם מקור ההלכות; ועד"ז בנדון דידן, שהביא את הפסוק על המצות-עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון³³ – „ואכלת ושבעת וברכת את ה'".

ולכן הוסיף לאחר מכן „וגומר" – מאחר שמה שנוגע לידיעת לימוד ברכת המזון „מן התורה" הוא (לא) רק התיבות „וברכת את ה'", (אלא) גם המשך הכתוב, וכמו שהביא בשולחנו³⁴, שמן התיבות „על הארץ הטובה" שבפסוק אנו למדים, שמן התורה צריכה ברכת המזון לכלול ברכה „על הארץ ועל המקדש (ירושלים)",

[משא"כ ברמב"ם³⁵, שבו הלימוד (על ההלכה) הנ"ל אינו מובא³⁶, נזכר רק „וברכת את ה' אלקיך" – ללא הוספת „וגו" – לפי שבהלכה זו „מצות עשה... לברך אחר אכילת

בוריין, להוספת ידיעה בהנהגה בפועל וכוונה הבאות ע"י טעם קצר.

33) נוסף לזה שהוא גם טעם ההלכה, כדלקמן

בפנים. וראה הערה 39.

34) סק"ח ס"ח, ר"ס קפז – מברכות מז, ב.

תוספתא שם רפ"ו.

35) ה' ברכות רפ"ב.

36) להעיר מכס"מ שם (ה"ב. וכ"ה בב"י

לטאו"ח סקצ"א) דלהרמב"ם הנך קראי אסמכתא

בעלמא נינהו. אבל כוונתו רק בנוגע למנין

הברכות (שאינו מה"ת), כי „מן התורה ה' די

בברכה א' מעין שלש" שו"ע אדה"ז סק"ח שם

(ובקו"א). סקצ"א).

בסדר ברכת הנהנין, שהוא הוראות למעשה, יש מקום גם להוספה בלשון השוללת אפילו דבר המובן, ובלבד שיובטח שההנהגה בפועל תהי' בוודאי כדבעי (משא"כ בשו"ע הלשון היא בקיצור, ואין נכתב דבר המובן מעצמו). ולכן הוסיף בסדר ברכת הנהנין (לאחר „לה' הארץ ומלואה“) „וגו“: הדבר מוסיף ביאור בהלכה ש„כל הנהנה מן העולם הזה כו' כאלו הנהנה מקדשי שמים“ (כיון שהכל שייך להקב"ה), שהכוונה בזה היא – (הנאה מ) כל דבר בעולם הזה; ודבר זה (שכל העולם הזה שייך להקב"ה) מפורט, או אמור, בהמשך הכתוב „תבל ויושבי בה“⁴³:

„לה' הארץ ומלואה“ קאי על ארץ ישראל⁴⁴, ובהמשך הפסוק נוסף, שאף „תבל“ – כל העולם כולו – הוא „לה“; ויתירה מזו – גם „ויושבי בה“ הם לה; וממילא „כל הנהנה מן העולם הזה“, ואפילו כאשר המאכל שייך לאדם אחר⁴⁵ ואפילו לאינו־יהודי, הרי זה „כאלו הנהנה מקדשי שמים“, ולכן כל הנאה צריכה ברכה לפני'.

(משיחות כ"ד טבת

ומוצאי ש"ק וארא תשל"ט)

(43) וראה לעיל הערה 10.

(44) רש"י תהלים עה"פ (ע"פ מדרש תהלים עה"פ בתחלתו „והעיר זה ארצו (ארץ ישראל) . . . לכך נאמר לה' הארץ ומלואה“).

(45) להעיר מהשקו"ט אם אורח קונה חלקו – ראה אנציקלופד' תלמודית ערך אורח (ע' שפז) וש"נ.

הברכה, אלא שהיא באה ללמדנו סוג נוסף של ברכה, שהיא ענין הפכי מברכת המזון (וברכת הנהנין)³⁹:

איתא בתוספתא⁴⁰ שמ„אלקיך“ – מלשון „דיינך“ – למדנו „שכשם שאתה מברך על הטובה כך אתה מברך על הרעה“, „בכל דין שדנג בין במדת הטוב בין במדת הפורענות“ – והרי זה היפך⁴¹ ברכת המזון וברכת הנהנין, הבאות על שביעת (והנאת) הגוף (וההשוואה ל„מברך על הטובה“ היא רק לענין „לקובלינהו בשמחה“⁴²).

ז. ע"פ החילוק הכללי הנ"ל בין שו"ע אדה"ז לסדר ברכת הנהנין יש לבאר גם את החילוק ביניהם בהמשך הסעיף, בהבאת הפסוק „לה' הארץ ומלואה“ (כנ"ל סעיף א'):

אע"פ ששלילת טעות העלולה לבוא במקום אחר יש לה מקום בשו"ע ולא (כל כך) בסדר ברכת הנהנין (כנ"ל ס"ד) – הרי בנוגע לשלילת טעות בהלכה והנהגה על אחר, הענין בהיפך:

(39) ועפ"ז מובן ג"כ הא שלא העתיק אדה"ז תיבת „אלקיך“ בשולחנו (דלכאורה הו"ל להעתיק „אלקיך“ (כברמב"ם) ואח"כ להוסיף „וגומר“) – כי זה שהביא הכתוב בשו"ע הוא (בעיקר) מפני שהוא טעם ההלכה (כנ"ל), ונטעם ברכה זו תיבת „אלקיך“ מיותרת ו(גם) הפכית, ככפנים (משא"כ ברמב"ם שלא כתב (ובפרט כאן) טעם ההלכה (כנ"ל הערה 8) העתיק גם תיבה זו).

(40) ברכות פ"ו, ג. ברכות מח, ב.

(41) נוסף לזה שהוא ממין אחר דברכות שנמנו – ראה רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ד.

(42) ברכות ס, ב. רמב"ם שם פ"י ה"ג. טושו"ע או"ח סרכ"ב ס"ג. סדר ברכת הנהנין פ"ב ה"י.

